

MAX WEBER'İN "ANLAYIŞ SOSYOLOJİSİ"
YÖNTEMİNİN HUKUKA UYGULANMASI ÜZERİNE
BİR DENEME

Dr. Yasemin Işıқтаç^(*)

Diğer pek çok alanda yapmış olduğu çalışmalarının yanında asıl önemini "anlayış sosyolojisi" yönteminin yaratıcısı olmaktan alan Weber, sosyal olayları anlamlandırmakta kullandığı "ideal tip" kavramının özellikle hukuk sosyolojisi alanında da kullanılabilir olduğunu çalışmalarında ortaya koymuştur.

Weber'e göre hukuk sosyolojisi tam içeriği ile ele aldığımız zaman, hukuki olguların diğer tüm sosyal olgularla olan ilişkilerinin de gözönünde bulundurulması gerekecektir⁽¹⁾. Hukuk alanında karşımıza çıkan yasa, ilk olarak sosyal bir düzenlemenin siyasi planındaki yürütme aracı olarak görülmektedir. Yasanın nasıl ortaya çıktığı, yaptırım mekanizmasının nasıl düzenlenebileceği ve nasıl işlediği, ne dereceye kadar etkili olduğu ve bu etkinin hangi faktörlerle belirlendiğinin de ortaya konulması gerekecektir. Değişen toplumsal kurallarla bu kuralların niçin, nasıl ve hangi yollarla değişime uğradığı, somut koşullara bağlı olarak, sosyal davranışlardan hangilerinin yasalarla kontrol edilmesinin zorunlu olduğunun saptanması, hangilerin ahlâk, din, gelenek gibi diğer sosyal denetim biçimleriyle kontrol edilmesi ve hangilerinin hiçbir sosyal denetime maruz kalmayacağına ilişkin sorulara da yanıt bulmak zorundadır. Weber böyle bir hukuk sosyolojisi sistematiği yazmayı amaçlamamıştır. Weber'in hukuka olan ilgisi adli prosedürün "hukuksal düşünce" (Legal thought, rechtliches denken) olarak bilinen sorunun etrafında yoğunlaşmıştır⁽²⁾.

Weber işe önce sağlam çözüm ve ölçüm araçlarından, incelemelerde kullanılacak anlamları açık, sınırlı, şüpheye yer bırakmayan birtakım "kavramlar"dan başlamak gerektiğine inanmıştır. Eğer sosyoloğun elinde böyle güvenilir araçlar yoksa, bütün açıklama denemeleri boşunadır. İncelenen sosyal olayın daha ilk yorumlanmasında birtakım kelimeler, kavramlar kullanılacak, bunların belirsizlikleri araştırmacının sağlıklı sonuçlara ulaşmasını engelleyecektir. Bu nedenle hukuk alanında sosyolojik araştırma yapacak olan araştırmacı da öncelikle kavramların anlamlandırılması sorununu çözümlenmek zorundadır.

Genel sosyoloji ve hukuk sosyolojisi alanında önemli odaklardan birisini konu alanını sınırlandırmak oluşturmaktadır. Sosyoloji alanında daraltma, öncelikle kişinin ne tür

(*) Dr. Yasemin Işıқтаç İst. Üni. Huk. Fak. Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı Araş. Gör.

(1) Rheinsten, "MW", s. II.

(2) Rheinsten, "MW", s, giriş xix, Parsons İMW s. 404. -

davranışlarının bu bilim dalının konusunu oluşturacağı sorusu ile ortaya çıkar. Kişinin ancak sosyal nitelikteki davranışları sosyolojinin konusunu oluşturacaktır. Weber'e göre;

"Sosyoloji, sosyal davranışın ortaya çıkış biçiminin ve sonuçlarının nedensel açıklanmasına ulaşabilmek için, bunun yorum yoluyla anlatılmasına yönelen bilimdir". Davranış ise; davranışta bulunanın kendisinin subjektif bir anlam atfettiği bütün toplumsal davranışlarıdır⁽³⁾.

Toplumsal davranış bir insan davranışdır (Verhalten). Davranış aynı zamanda belirli bir eylemi gerçekleştirme ya da gerçekleştirilmeye yönelmiş içsel ya da dışsal bir tutumdur. İnsan hareketine belirli bir anlam verdiğinde bu davranış etkinliğe dönüşür.

Etkinlik, davranışta bulunanın ona verdiği anlam, başka insanların davranışlarıyla ilgili ise toplumsal niteliktedir. Toplumsal davranışlar, toplumsal ilişki biçiminde örgütlenir (soziale Beziehung). Aynı zamanda toplumsal ilişki, herkesin davranışının anlamı başkasının tutumu ile ilgili olduğunda ortaya çıkar. Davranışta bulunanların tutumları bir süreklilik gösteriyorsa, bu süreklilikten doğan düzenli oluşun kuralları belirlenebilir. Burada karşımıza toplumsal ilişkilerden kaynaklanan töreler (sitten) çıkmaktadır. Töreler zaman içinde gelenek niteliğini kazanmaktadır. Weber geleneği, eingeleitet olarak adlandırmaktadır. Geleneğin karşılığında kullanılan bu deyimde davranış kendiliğinden bir hal almıştır. Bu düzenli biçimleşme ile toplumsal ilişkilerin düzeni anlaşılabilir. Uzlaşma ve hukuk gibi ek öğeler bulunsa bile asıl toplumsal ilişkilerin düzenliliğini örf ve âdetler oluşturur. Weber, uzlaşma ve hukuku ek kaynaklar olarak göstermiştir ve bunları Durkeim'in kullandığı anlamda "yaptırımların doğası" olarak tanımlamıştır⁽⁴⁾. Sosyal davranışları bir bütün olarak ele aldığımızda bir çözüme ulaşmak mümkün olmamaktadır. Bu nedenle sosyal davranış niteliğinde ortak olan çeşitli davranışları kendi aralarında hangi özelliklerine göre tiplendirebiliriz?

Burada yaşamdaki sosyal davranışların incelenmesine ve tiplendirilmesine yarayacak ortak niteliklerin aranmasına başlanacak yerde -pozitif yöntemin benimsenmesi halinde bu yolun izlenmesi gerekecektir- daha çok normatif bilimlerde rastlanan teorik bir ölçü ortaya atılmaktadır; öyle bir ölçü-tip bulunmalıdır ki, bütün diğer davranış tipleri, bu ölçü tip'le oluşturdukları bağlantıya göre yorumlanabilsin. Weber, bu ölçü-tip kavramına "ideal tip" adını vermektedir. İdeal-tip'ten, "en iyi tip", "örnek alınacak tip" kavramları anlaşılmalıdır. Weber'in amaçladığı kesinlikle bu değildir⁽⁵⁾. Ölçü-tip kavramının sosyal alana taşıdığımız zaman, bir başka sorunun daha çözülmesi gerekecektir: Sosyal davranışın araştırılmasında, temel ölçü işlevinin görece "sosyal davranışın ideal tip"i nedir?

Sorunun cevaylandırılabilmesi için davranışın özel bir incelemeye tâbi tutulması gerekir. Bu inceleme ise anlayış sosyolojisi yönteminin kullanılması ile gerçekleştirilebilir.

I. Anlayış Sosyolojisi Yöntemi:

Yöntemin anlaşılabilmesi için öncelikle Weber'de "anlayış" kavramını açmak gerekir. Weber'de "anlayış kavramına iki ayrı anlam yüklenmektedir:

(3) Aron. SDE. s. 482. Parsons MWSA s. 288-300

(4) Ibid. s. 528

(5) Rheinsten, MW., s. XXXV 111

Birincisi; "Akılcı yoldan ve pratik bilgilerin yardımı ile anlayış"tır. Sosyal çevre hakkındaki, gelenekler, alışkanlıklar, vb. yollarla algıladığımız, bilimsel olmayan pratik bilgilerimiz bu anlamdadır. Örnekleyecek olursak: $2 \times 2 = 4$ orantısının sembolize ettiği anlamı duyduğumuzda veya okuduğumuzda hemen anlarız. Aynı biçimde kendisini yüz ifadelerinde, bağırıp çağırmada ya da akılcı olmayan hareketlerde belirleyen bir öfke halini de aynı biçimde anlarız. Verilen örneklerden de görülebileceği gibi düşünceleri, duyguları biz sosyal gerçekliğin düzenliliği hakkındaki, daha önceden edindiğimiz deneye dayanan bilgilerimizle kavrarız. Bu tür "anlama"da kişilerin duygularının, düşüncelerinin ve eylemlerinin "saikleri" henüz belirgin olmadığı için, "anlayış"tan bir yöntem olarak söz etmek olanaklı değildir(6).

İkincisi; Örnek olarak aldığımız $2 \times 2 = 4$ bağlamını bir ticari işlemde kullanıyorsak, saik ortaya çıkmış demektir. Burada bir "anlam bağlantısı" kurulabilecektir. Bir öfke hali, kıskançlık, hastalık veya kırılan gurur sonucu ortaya çıkıyorsa saik gene belirginleşmiş olacaktır. Çeşitli biçimlerde ortaya çıkan olayların saiklerin de bildiğimiz bu aşamada, olgu ve olayları "anlayış", artık bilimsel bir kimlik kazanmaya başlamıştır. Olayın saik'i ile olay arasında bir "anlam bağlantısı" kurulabildiğinde olayın "anlanması" ve "açıklanması" mümkün olacaktır. Weber, "açıklamak" teriminin pratik olarak anlaşılabilir bir eyleme verilen sübjektif anlamın, ait olduğu "anlam bağlantısı" içinde kavranması biçiminde tanımlanır⁽⁷⁾. Weber aynı zamanda "anlam" terimini de iki açıdan ele almaktadır:

Birincisi tarihi açıdan belli bir olayda eylemde bulunan kişinin ya da gene belli bir olayda, eylemde bulunan kişilerin ortalama ve yaklaşık olarak eylemlerine bağlandıkları, sübjektif anlam demektir ve bu bakımdan gerçekten vardır.

İkincisi, kavramsal olarak kurulan "ideal tip"e oranla ortaya çıkan anlamdır. Her iki durumda da Weber'in kastetmiş olduğu kişinin veya ikincide olduğu gibi kurucu tip'in eyleme bağladığı sübjektif anlam esas alınır. Yoksa objektif bakımdan doğru ya da metafizik anlamda "gerçek anlam" değildir⁽⁸⁾.

II. Sosyal Davranışın İdeal Tipinin Saptanması:

Ölçü-tip kavramının sosyal plân taşıdığı zaman, bir başka sorunun daha çözülmesi gerekecektir.

Sosyal davranışın araştırılmasında ve tanımlanmasında temel ölçü işlevini görecektir olan "sosyal davranışın ideal-tipi" nedir?

Burada ölçü olarak alınan sosyal davranış, ideal niteliktedir. Sadece rasyonel verilerin etkisi altında ortaya çıkar. Weber bir sosyal davranışın anlaşılması için, onun sadece belirtilmesinin yeterli olmadığı bizzat davranışta bulunanın iç dünyasına inilerek ona ne anlam

(6) Weber, WuG, s.

(7) Weber, WuG, s. 7

(8) San, MWH, s. 20 dip not: 5

verdiğinin ve neyi gerçekleştirmek için yapıldığının bilinmesi gerektiğini kabul eder⁽⁹⁾. Bu biçimdeki bir araştırmanın, hangi yöntem bilimsel bakış açısından olursa olsun, değeri ve yararı inkâr edilemez⁽¹⁰⁾. Hukuk sosyolojisi alanında da diğer bütün değer normları ile ilgili alanlarda olduğu gibi davranışın saik'i önemli bir yer tutar. Tipleştirmeye gidildiğinde saik'e ilişkin araştırmaların durumunun ne olacağı sorusunun da cevaplandırılması gerekecektir. Hukukta saik'in önemi dogmatik hukuk çalışmalarında ve uygulamada açıkça görülmektedir. "Anlama"ya yönelik çalışmalar aynı zamanda saik'in de ortaya konulması sonucuna götüreceğinden tipleştirme saik'e ilişkin araştırmalar için bir engel oluşturmayacaktır⁽¹¹⁾.

Weber'in önerdiği tipleştirme bizi genel olana götürebilecektir. Bu veriyle de bilimsel genelleştirmeler yapma olanağı doğabilir, zaten Weber'in de yapmak istediği budur.

III. Yorumlamaya İlişkin Sorunlar:

Her yorumlama girişimi, belirginlik (Evidenz) peşindedir⁽¹²⁾. Fakat ne kadar belirgin olursa olsun, her yorumlama aynı zamanda "nedensel açıdan geçerli yorumlama" değildir. Genellikle, davranışta bulunan kimse, çoğu zaman davranışın amacı ile kendi davranışı arasındaki bağlantıyı doğru olarak kuramaz. Davranışın ortaya çıkmasında birden fazla saik'in etkisi bulunabilir. Bu saik'lerden hangisinin daha önemli olduğu davranışta bulunan tarafından her zaman bilinemeyebilir. Max Weber tarafından "saikler savaşı" olarak adlandırılan bu durum, her somut olayda savaşın gerçek galibinin bulunup ortaya çıkarılmasını gerektirir⁽¹³⁾.

Gerçek saik'in bulunup ortaya çıkarılması ile de sorun tam olarak çözümlenmemektedir. Eyleme bağlanan saik'in, davranışın gerçek saik'i olup olmadığının başka yollardan da denetlenmesi gerekir⁽¹⁴⁾. Weber'in bu konuda önerdiği birçok yöntem olmakla birlikte temel olarak "düşünsel deney" (das gedankliche Experiment) yöntemine ağırlık verdiği görülmektedir. Ancak bu yöntemin bazı eksiklikleri bulunduğunu ve yetersizliğini de ortaya koymakla birlikte başka daha uygun bir yolun bulunmadığını da belirtmektedir⁽¹⁵⁾.

IV. Rasyonel ve Rasyonel Olmayan Yaklaşımların Hukuksal Davranışa Etkisi:

Ölçü-tip modelinin somut olaya uygulanmasında bazı sapmalar görülebilir. Araştırma sırasında bu sapmaların da incelenmesi gerekecektir. Bu sapmalardan bir kısmının nedenini rasyonel olarak karara varmayı engelleyen birtakım akıldışı etkenler oluşturur. Geleneğin etkisine uyma, duygulara kapılma, hesaplama ve tahmin yanlılıkları gibi. Weber'in, davranışın değerlendirilmesinde de "rasyonel amaçla hareket"i esas alması, onun rasyonalist olduğunun göstergesi olarak kabul edilmemelidir. Weber tarihsel açıdan yaptığı araştırmalarında değer yargılarından arınmış olarak belirttiği, insanlığın gittikçe rasyonelizm yolunda ilerlediği yolundaki görüşünü, sosyoloji alanına yansıtılmakta, ona göre

(9) Weber, Wug, Kapital II, s. 6-8, s. 91-94.

(10) İbid, s. 92.

(11) İbid, s. 93.

(12) San, MWH, s. 24.

(13) Weber, WuG, s. 7

(14) İbid, s. 7

(15) Konumuzu aşacağını düşündüğümüz için "düşüncel deney" yöntemine ilişkin açıklamalara girmedik. Yöntemin tanıtımına ilişkin ve daha ayrıntılı bilgi için San'ın doktora tezine bakılabilir, ilgili bölüm, s. 24-27.

rasyonalist yöntemlerin sosyoloji alanındaki uygulaması sadece yöntem bilimsel bir takım kaygılardan ortaya çıkmaktadır⁽¹⁶⁾. Weber'e göre hukuk alanında rasyonalizm iki biçimde kullanılabilir: Öncelikle hukukun yaratılması ve bulunmasında yöntemsel kategori olarak akılcı ve akılcı olmayan kategoriler kullanılabilir. Bu yöntemlerin her ikisi de usule ve esasa ilişkin sorunların birer temsilcisi olmaktadır. Hukukun bulucusu ve yapıcısı akılcı olmayan biçimsel yöntemi izlediğinde, mitolojik, geleneksel veya karizmatik etkilerin kontrolü altında kalmaktadır. Akılcı olmayan yaklaşımlarla hukuku bulan ve yaratanlar, genel normların ve şekillerin öncülüğüne yenik düşmektedirler, böylece her bir olay için oluşan kurallar ka-
zuistik bir çözümlenmeye dayanmak zorundadır⁽¹⁷⁾. İslam hukukunda pazarda oturan kadı hiçbir norma başvurmaksızın olayı çözümlenmeye çalışır, aynı uygulama salamonik hukukta da görülebilir⁽¹⁸⁾. Rasyonal yaklaşımlarla hukukun bulunması ve belirlenmesinde ise genel prensiplerin kullanıldığını görüyoruz. Rasyonalist yaklaşım hukukun niteliğinden de doğabilir. Usul hukuku hariç olmak üzere, hukuku uygulayanlar saf rasyonallist olmak durumundadır. Onlar hiçbir din kuralının belirlemediği, hiçbir ideolojinin göstermediği, etik ve politik kuralların tesbit etmediği mantığın genel kuralları doğrultusunda hukuk yaratıp uygulayabilirler. Weber hukukun yapıcısı ve uygulayıcılarına ilişkin verdiği tanımda "... mantıksal olarak belirlenmiş hukuksal sorunları yorumlayan ve belirli olaylara hukuksal bir anlam veren ve bu anlamda hukuk kurallarını yaratan ve uygulayanlar" ifadesini kullanmıştır^(19a).

Rasyonalizmin hukukta ikinci kullanılan biçim ise, esasa ve şekle ilişkin olmak üzere iki biçimde ortaya çıkmaktadır. Bunu bir örnekle şöyle açıklayabiliriz: (D) ve (S) adlı iki kişi birbirine komşu olan iki parselin malikidirler. Bu parselleri de siyah ve beyaz olarak adlandıralım. (D) siyah kısmın (S)'de beyaz kısmın maliki olsun. (D) ve (S), (D)'nin beyaz kısmından geçmesine ilişkin bir geçiş hakkı ve bu hakkın daha sonra mirasçılara geçeceği konusunda anlaşmış olsunlar. Biz bu tip hakları irtifak hakkı olarak adlandırırız. Örneğimizi daha da geliştirecek olursak (x)'in daha sonra gelen malik olarak siyah kısmın sahibi olduğunu varsayalım, bu durumda onun bu geçiş hakkının varlığını kabul etmemiz gerekir. Temellerin Roma Hukuku'nun "Ius in re aliene" kurumundan alan bu statü aynı biçimde İngiliz ve Amerikan hukuklarında da vardır. Her iki taşınmazın aynı elde toplanması durumunda artık bir irtifak hakkından söz edilemez. Bu hukuki durumun kökenine indiğimiz zaman ekonomik ve sosyal çıkarlar hakkında düşünmemiz gerekecektir. Örneğimize esasa ilişkin akılcılığı uygulayacak olsaydık, şöyle bir soruyu cevaplamamız gerekecekti: bir hak üzerinde bu tip bir etkileşimin doğumu doğrudan hakkın niteliğine de etkide bulunabilecek midir? Böyle bir durumda, hakkın sona ermesi konusunda bir zaman aşımı süresi söz konusu olabilecek midir? Başka bir malikin mülkiyeti kazanması halinde, mal üzerinde kazanılan hakkın durumunda bir değişiklik olacak mıdır? Eğer birinci soruya olumlu cevap verilirse, seçeneği bol yolu seçmiş oluruz. Ekonomik ve sosyal verileri gözönünde tutan esasa yönelik akılcılıkla bu tür sorunların çözümü mümkün olmaktadır. Gerek kara Avrupası hukukunda

(16) Topçuoğlu, HS, s. 292. dipnot, 42

(17) Rheinstein, MW, s. xii.

(18) İbid, s. xii.,

(19) Weber, SY, giriş xv1.

(19a) Weber, SY, giriş xv 176.

gerek'se Commonlaw hukukunda iştirak halinde tutulan bir hakkın asıl müşterek maliklerden birisine muhafaza edileceği sorusu adeta bir bilmece halini almıştır. Acaba "hak" ayrı ayrı maliklerde ayrı ayrı mı yoksa birleştirilerek mi devam edecektir? Bu durumda da iki ayrı çözüm yolu görülmektedir. Esasa ilişkin akılcılıktan yola çıkarak ya da direkt şekilci akılcılık yolu ile sorun çözümlenebilir. Bazı alanlarda hangisinin kullanılmasının daha uygun olacağı tartışılmalıdır. Kanunlar İhtilafı Hukuku'nda olduğu gibi.

Sonuç olarak akılcılık "stare decisis" prensibini gerektirir. Bu ilkenin gereği olarak "ictihat" hüküm için örnek oluşturur ve karar verilmesinde gözönünde bulundurulur. Şekilci akılcılığın gereği olarak özellikle usule ilişkin konularda yargıç, kamu çıkarlarına uygun olana yönelir. Burada da Aristo mantığı kullanılmaktadır. Tikel tümel ilişkisi ele alınmakta ancak sonuca dairesel dolaşım ile varılmaktadır. Temel ve büyük önermeden sıçrayıp orta büyüklükte bir adım atılmaktadır. Fakat tüm bu olasılıklara rağmen usulde akılcı bir yaklaşım sabit kalmaktadır.

Şekilci akılcılığın öteki yüzü de ekonomik işlevin ağırlığına dayanan amaçsal akılcılık olmaktadır. Gerçekten Weber çalışmalarında şekilci akılcılıkla ekonomik ilişkilerin sonucu olan modern kapitalizm arasında büyük bir benzeşmenin olduğundan bahsetmiştir. Fakat Weber'in asıl yapmak istediği bu bağlantının kesinlik arzeden bir bağlantı olmadığını göstermektedir. Rasyonelliğin hukuk kurallarına girmesi hukukun bugün en belirgin yönünü teşkil eden formal yönünü geliştirmiştir^(19b). Bunun içindir ki, hukukun yaratıcısı da düzenlemeye giriştiği bu realite parçasını çok iyi tanımak zorundadır. Bilim olarak hukukun bu rolünü gerçekleştirebilmesi için Hukuk Sosyolojisi'nden yoğun biçimde yararlanması gerekir⁽²⁰⁾.

HUKUKSAL DÜŞÜNCENİN TİPLEŞTİRİLMESİ

Weber, hukukun bulunması ve yaratılması açısından, hukuki düşünceyi tiplere ayırmıştır. Hukukun yaratılması, genel normların akıcı ya da akılcı olmayan yollarla "hukuk kuralları" biçiminde bir araya getirilmesidir. Bu kuralların, hukuki düşünceyle anlamlandırılıp somut olaya uygulanması ise "hukukun bulunması"dır. Max Weber, değişik sosyal yapılarda ortaya çıkan hukukun yaratılması ve bulunması süreçlerini açıklamak üzere saf tiplerden sınıflama teklif eder. Hukukun yaratılması ve bulunmasında başvurulan hukuk tekniği araçları akılcı ve akılcı olmayan olmak üzere ikiye ayrılır:

Hukukun bulunması ve yaratılmasında "soyut genel kurallar" uygulanıyorsa hukuk tekniği araçlarının akılcı olmadığını söylemektedir. Burada esasa ilişkin bir akılcı olmama durumu söz konusudur. Anlamlandırma yolu ile denetlenmesi mümkün olmayan araçlar kullanılıyorsa, kehânet, sinirsel güçler gibi burada biçimsel açıdan akılcı olmama ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde her somut olayda verilen karar, ahlâki, duyusal ya da siyasal bakımdan somut değerlendirmelere dayanıyorsa, maddesel açıdan akılcı olmama söz konusudur.

(19b) Weber, SY, giriş xvi

(20) Aral, HİG, s. 239. Topçuoğlu, "Hirsch'e Armağan" s. 230-233.

Hukukun yaratılması ve bulunmasında "genel kurallar" uygulanıyorsa, hukuk tekniği araçlarının akılcılığında söz edilebilir. Bu genel kurallar açık ve tek anlamlı ise biçimsel açıdan akılcılık, duyu organlarına hitap edecek kadar açık ve seçik örneğin, imzanın bulunması, belli tiplendirilmiş sözcüklerin kullanılması, sembolik eylemlerde bulunma gibi de ortaya çıkabilir. Etik, ideal, siyasal ve faydacı genel emirler, konusu bakımından biçimselliği engelliyorsa maddesel akılcılık ortaya çıkar⁽²¹⁾. Weber hukukun bulunması ve yaratılmasına ilişkin bu ayırmadan başka hukuki düşünceyi genel anlamda da bir ayrıma tâbi tutmaktadır:

Gelenekçilik (traditionalistic), duygusallık (emotional), değerlerle ilgili akılcılık (value rational), amaçsal akılcılık (purpose rational). Bu kategorilerin her birisini örneklemek mümkündür. Sosyal olguya baktığımız zaman onun sürüp gitmesinin gelenekçilikle yakın ilişkisini görürüz. Hırs ve güdüler duygusallığın bir ürünüdür. Dinsel, ahlâki kurallar ise değerle ilgili akılcılık olmaktadır. Modern kapitalizm amaçsal akılcılık sayesinde doğmuş ve gelişmiştir. Weber'de hukuki düşüncenin sınıflandırılmasının, ekonomik düşüncenin sınıflandırılması olduğu görülmektedir⁽²²⁾. Yukarıda yaptığımız hukukun bulunması ve yaratılmasına ilişkin ayrımla bu ikinci ayırım sisteminin bir bağlantısı kurulduğunda şekilci akılcılığın öteki yüzü olan ekonomik işlevin amaçsal akılcılık ile ilişkisini görebiliriz. Weber çalışmalarında şekilci akılcılıkla ekonomik ilişkilerin bir sonucu olan modern kapitalizm arasında büyük bir benzeşmenin olduğundan bahsetmiştir.

(21) Wisber, s.

(22) Rheinsten, s. xviii

BİBLİYOGRAFYA

- Aral, Vecdi** : - "Hukuk İlmini Gerçek Bir İlim Haline Getirmek İçin Hukuka Bir Objektivite Kazandırma Gayratleri ve Bunların Değeri"
 - Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt xxx1, Sayı 1-4, s. 220-241.
 - (Metinde Aral, HİG olarak gösterilmiştir.)
- Aron, Raymond** : - Sosyolojik Düşüncenin Evreleri
 - Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları 1986, Ankara
 - (Metinde Aron, SDE olarak gösterilmiştir.)
- Parsons, Talcott** : - "Max Weber's Socrological Analysis of Capitalizm anda Modern İnsti tutions in: An Introduction to the Historyat Sociology.
 - 5. BAşı yayınlanan; H.E. Barends, The Üniverstiy of Chicago Press, Chicago-Illionis 1958. xx1: 9600 (s. 287-308).
 (Metinde Parsons MWSA olarak gösterilmiştir.)
- Parsons, Talcott** : - "Introduction to Max Weber, The Theoery of Social and Economic organization"
 - Çevirenler A.R. HLenderson ve T. Persons, William Hodge and Company Limited, London, Edinburg-Glasgow 1947, s. 404.
 (Metinde Parsons, İMW olarak gösterilmiştir.)
- San, Coşkun** : - "Max Weber'de Hukukun ve Meşru Otoritenin sosyolojik analizi, Doktora Tezi, Ankara-1970.
 (Metinde, MWH olarak gösterilmiştir.)
- Rheinsten, Max** : - "Max Weber on Law in Economy and Society"
 - ed. Max Rheinsten, (19677 pp. xvii-Ixiii, 1-40, 61-132, 188-205, 224-227-284-356.
 (Metinde Rheinsten, MW olarak gösterilmiştir.)

- Topçuoğlu, Hamide** : - "Max Weber'e Göre Hukuki Düşüncenin Kategorileri ve Yeni Hukuk Normlarının Teşekkül Tarzları."
- Ord. Prof. Dr. E.E. HIRCH'e ARMAĞAN, Ankara-1964, s. 199-260.
- (Metinde Topçuoğlu "Hirsch'e Armağan" olarak gösterilmiştir.)
- Topçuoğlu, Hamide** : - "Hukuk Sosyolojisi Dersleri Cilt 1, Ankara-1963.
A.Ü.H.F.Y., No: 174
- (Metinde Topçuoğlu HSD olarak gösterilmiştir.)
- Weber, Max** : - Rechtssoziologie, Neuwied-Berlin, 1967.
- (Metinde Weber RS olarak gösterilmiştir.)
- Weber, Max** : - Methodogische Schriften Frankfurt/Main 1968, s. 3-12.
- (Metinde Weber MS olarak gösterilmiştir.)
- Weber, Max** : - Sosyoloji yazıları, Hürriyet Yayınları, 1968-İST.
- (Metinde Weber SY olarak gösterilmiştir.)
- Weber, Max** : - "Rechtssoziologie" 2. Bası, Hermann-Luchter hand Verlag, Neuwiedund Berlin 1967, s. 451 v.d.
- Weber, Max** : - "Wirtschaft und Gesellschaft" Köln-Berlin, 1964, xvi: 11380. (2. cilt).